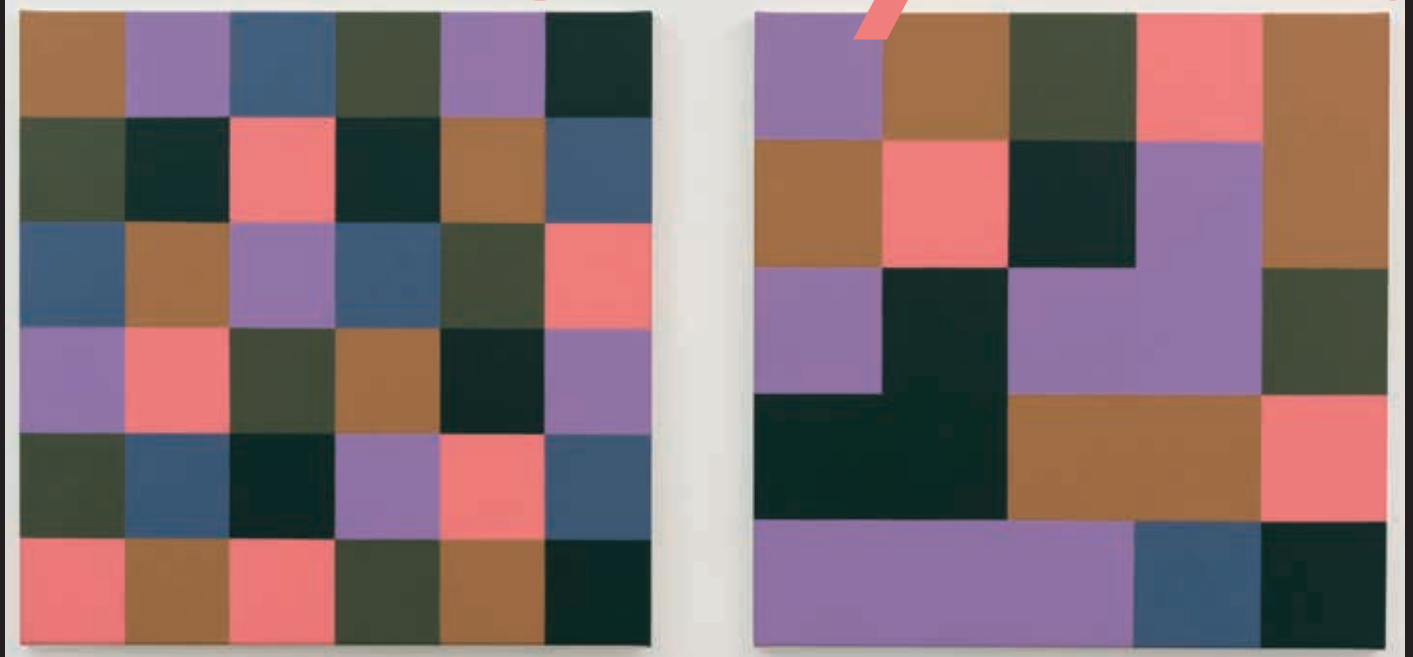


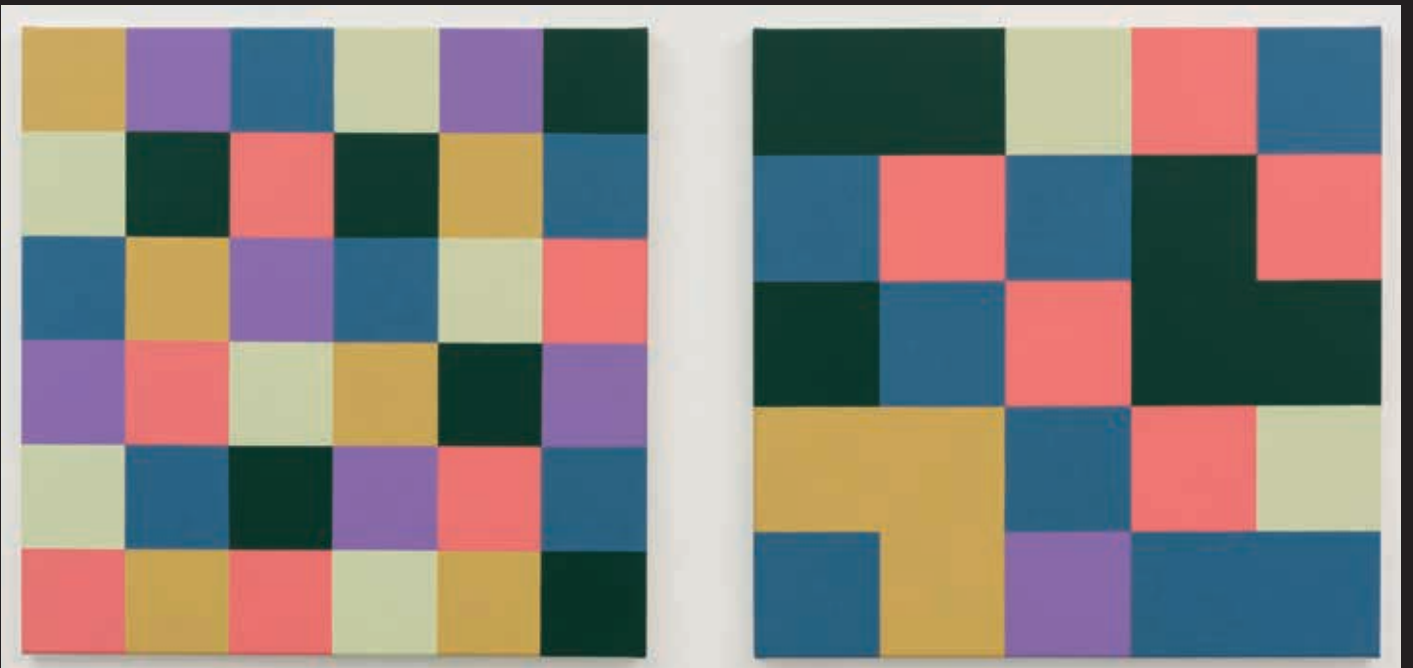


Beeldend kunstenaar en kleurdeskundige Peter Struycken exposeerde onlangs in galerie Andriesse-Eyck in Amsterdam nieuw, met de hand uitgevoerd werk. De tentoonstelling kreeg de naam 'RGB Exit', omdat Struycken met zijn schilderijen afstand wilde nemen van 'het rood-groen-blauwe keurslijf van de technologie'. Maar het zijn niet alleen de computerschermen die kleurarmoede verspreiden, ook de verlichting in musea kan volgens Struycken stukken beter.  
**Monika Auch**

# Peter Struycken:



1



2

Peter Struycken (1939) is wellicht de meest geziene kunstenaar in Nederland, met name door de postzegel met het portret van voormalig koningin Beatrix als kleurrijk stippeltjespatroon en zijn werken in de openbare ruimte. Struycken is in 1984 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. In 2012 heeft hij de Dr. A.H. Heinekenprijs voor Kunst ontvangen voor de manier waarop hij al vijftig jaar lang op methodologische wijze vormen, kleuren en processen toepast in vernieuwende en aansprekende werken.

Bekende werken van hem in de openbare ruimte zijn onder meer de kleurenpaletten van het Martini Ziekenhuis en het Groninger Museum, de inrichting van het Roermondsplein in Arnhem, de tegelwand in het revalidatiecen-

de terugkerende onderwerpen, de brandende kwesties in zijn oeuvre. Struycken heeft een hekel aan de kleurarmoede die door de verspreiding via computerschermen alomtegenwoordig is. 'Ik noemde mijn tentoonstelling "RGB Exit", omdat ik met deze schilderijen enige afstand neem van het rood-groen-blauwe keurslijf van de technologie', aldus Struycken. 'Met RGB-lichtkleuren worden we gedwongen het donker op te zoeken voor het zien van nuanceren. Foto- en filmopnamen van natuurlijke kleuren worden door RGB-pixelregistratie ernstig vertekend. De omvang van het kleurgebied dat met RGB-lichtkleuren is te mengen is veel beperkter dan met pigmentkleuren. Kleurverhoudingen en hun werking die gemengd worden' op het

kleurtoon. Samenhang tussen de kleuren wordt verkregen door zorgvuldige afstemming van hun drie eigenschappen: de genoemde kleurtoon, het aspect dus dat de naamgeving van een kleur bepaalt, de helderheid en de verzadiging. Helderheid heeft betrekking op het licht of donker zijn van kleuren, en verzadiging op het sterk of zwak zijn van kleuren. Zo ontstaat een karakteristiek kleurbeeld dat in onbeperkt veel variaties is te mengen.

De afstemming van licht/donker en van sterk/zwak is meer bepalend voor het resultaat dan de keuze van kleurtonen. Om dat te laten zien, zijn de kleurtonen in alle werken van de serie dezelfde en zijn alleen de helderheid en verzadiging bij ieder paar schilderijen verschillend. Voor

# meester over kleur en licht

trum De Hoogstraat in Utrecht en de voetgangerstunnel bij het station in Breda. Hij heeft voor verschillende gebouwen computergestuurde verlichting ontworpen, onder meer voor het plafond van Het Muziektheater in Amsterdam en voor de arcade van het Nederlands Architectuurinstituut in Rotterdam. Verder ontwierp hij de inrichting en verlichting van de aula van het Beatrix College en de concertzaal in Tilburg.

## Computer

We hebben afgesproken bij galerie Andriess-Eyck in Amsterdam, waar Peter Struycken tot en met 18 oktober 2014 de tentoonstelling 'RGB Exit' had met geheel nieuw en voor het eerst sinds vijftig jaar weer met de hand uitgevoerd werk. Struycken is een rappe prater met goed geformuleerde zinnen, hij is gepassioneerd over kleur en vooral over hoe licht onze waarneming van kleuren bepaalt. Zijn werk moet op een logische manier tot stand komen, ondubbelzinnig en controleerbaar zijn om inconsequenties te vermijden. Zijn kleurenpaletten mengt hij op het oog. In 1969 gebruikte hij voor het eerst een computer om een kunstwerk te maken. Sinds die tijd vormt de computer een essentieel onderdeel van zijn onderzoek. Met behulp van de computer geeft Struycken een structuur aan zijn kunstwerken. Vanuit die structuur ontstaat dan een veelheid aan vormen, kleuren en processen die in al hun verscheidenheid toch diezelfde onderliggende structuur gemeen hebben.

## RGB Exit

Kleur en licht en hoe zij elkaar beïnvloeden zijn

1 *Kleurverhouding VII, 2014, acrylverf op doek, twee delen, 60 x 60 cm (courtesy galerie Andriess-Eyck galerie, foto: Peter Cox).*

2 *Kleurverhouding XI, 2014, acrylverf op doek, twee delen, 60 x 60 cm (courtesy galerie Andriess-Eyck galerie, foto: Peter Cox).*

oog", zoals in schilderkunst, zijn onvergelijkbaar veel beter te sturen dan met computeralgoritmen op monitoren.' Zijn werk met de computer beperkt zich dan ook tot de plaatsing van de kleuren, vooral als er veel kleurvlakken zijn. Het mengen van de kleuren gebeurt altijd op het oog.

Zijn uitvoerige uitleg bij de tentoonstelling is samengevat op een A4'tje dat in de galerie ligt: 'De serie "Kleurverhouding" is met de hand geschilderd. Elk werk bestaat uit twee doeken van 60 bij 60 cm, beschilderd met acrylverf die soms wel in tien lagen over elkaar is aangebracht, zodat een egaal oppervlak is ontstaan. Op het ene doek zijn zes kleuren verdeeld over een raster van 36 vierkanten. De verdeling is aan strikte regels gebonden om een gelijkmatige spreiding van kleuren te verkrijgen en om de vorming van figuren als gevolg van aansluiting van vierkanten met een gelijke kleur tegen te gaan. Ieder kleur komt even vaak voor en grenst even vaak aan ieder van de overige vijf kleuren. Op het andere doek zijn dezelfde kleuren verdeeld over een raster van 25 vierkanten, maar dan in ongelijke aantallen en ongelijk geplaatst. Aansluiting van vierkanten met dezelfde kleur is toegestaan zodat verschillende figuren kunnen voorkomen, bijvoorbeeld gehoekte vormen en langgerekte rechthoeken.' De figuratie benadrukt individuele kleuren, maar blijkt toch geen invloed te hebben op de visuele indruk van hun onderlinge verhoudingen: de kleurindruk van beide schilderijen is gelijk. Kennelijk zijn de verhoudingen tussen kleuren meer bepalend voor het geheel dan de afzonderlijke kleuren, ondanks hun verschil in hoeveelheid en hun werking als figuratie.

## Kleuren en verhoudingen

De gebruikte kleuren geel, geelgroen, blauw-groen, blauw, violet en rood zijn met een gelijke afstand op een kleurcirkel gekozen. Het verschil tussen geel en geelgroen is daarbij visueel gelijk aan het verschil tussen blauw en violet of tussen rood en geel. Een gelijke verdeling van de kleurcirkel levert het grootst mogelijke verschil in

die verschillen koos Struycken eenvoudige verhoudingen. Op basis daarvan zijn de kleuren op het oog gemengd.

## De plaatsing van de kleuren

Voor de organisatie van de zes kleuren op de doeken met 36 vierkanten werd een computerprogramma geschreven door ingenieur D. Dekkers. Het aantal van 36 is het kleinste om zes kleuren individueel een gelijk aantal keren te laten voorkomen, met tevens een gelijk aantal onderliggende aansluitingen. Struycken: 'Mijn specifieke wens was om de kleuren gelijkmatig te verdelen over de vierkanten, ze even vaak te laten voorkomen en even vaak te laten grenzen aan de vijf andere kleuren, maar niet aan zichzelf, ook niet elkaar rakend op een hoekpunt. Dat leverde weliswaar nog steeds talloze mogelijkheden op, maar er ontstonden ook figuraties als gevolg van herhalingen, symmetrie, rotaties en "paardensprongen" die een visueel gelijkmatige verdeling verstoorden. Het uitfilteren van deze figuraties resulteerde in slechts één bruikbare mogelijkheid. Deze is consequent gebruikt bij het eerste doek van ieder tweetal uit de serie.'

Het aantal van 25 vierkanten voor het andere doek staat garant voor een grote variëteit in aansluitingen. In ieder werk bepaalt het toeval welke kleuren over 1, 2, 3, 5, 6, 8 (= 25) vierkanten verdeeld worden en waar hun plaats in het raster is. Zodra vierkanten met eenzelfde kleur aan elkaar grenzen, ontstaat een figuur. Er zijn miljarden uitkomsten mogelijk die allemaal voldoen.

Figuratie heeft op kleuren een versierend en benadrukkend effect, maar ze heeft geen wezenlijke invloed op hun verhoudingen die bepalend zijn voor de visuele indruk en het geheel.

De twee doeken hoeven niet per se als tweeluik naast elkaar te worden gehangen, ze kunnen ook in verschillende ruimtes worden ondergebracht. Daarmee wordt de ervaring van het verschil en tegelijkertijd de herkenning van de identieke kleurverhoudingen alleen maar versterkt.



3

### Opdrachtwerk

Struycken ziet zichzelf als regisseur van zijn werken. Hoe is hij te werk gegaan bij een opdracht als de inrichting van het Martini Ziekenhuis in Groningen? Krijgt hij aanwijzingen om bijvoorbeeld de kleuren rustig te houden voor de toch al onder spanning staande bezoekers? Hij antwoordt: 'Ik heb een kleurspectrum, een palet gegeven met een samenhang. Hoe ze zijn toegepast is niet meer mijn werk. Iemand anders moet er stemmingen mee maken. De binnenhuisarchitect hoeft niet meer over de kleuren na te denken. Ik heb een palet van 42 kleuren voor Groningen gemengd, daar zitten sterke en zwakke kleuren in, dus je kunt elke stemming creëren. Maar je begint met kleuren die samenhang hebben.' Hij voegt eraan toe: 'Uit onderzoek blijkt overigens dat mensen zich vooral goed voelen bij aardkleuren. In dit palet zijn de

in Nederland bekende heldere Stijl-kleuren niet terug te vinden.'

Hoe zorgt Struycken ervoor dat zijn werk bij eventuele restauratiewerkzaamheden of conservatie kan worden gereproduceerd? Hij bewaart stalen van goede afmetingen. Stel dat een kleur verbleekt, dan kan men uit zijn werk altijd de kleurverhoudingen aan de hand van het palet reproduceren. In zijn palet komen kleuren voor die niet in een standaard waaier zitten. Voor architectuuroeinden gaat hij bijvoorbeeld naar Sikkens waar ze in overleg de kleur met hun standaardpigmenten produceren. Maar ook dit mengen van kleuren wordt door de specialisten uiteindelijk op het oog gedaan.

### Over licht en kleur

Struycken is gepassioneerd over licht en hoe het onze kleurwaarneming beïnvloedt. Hij bemoeit

zich actief met de verlichting in musea en stuurt in aansluiting op het interview een geschreven betoog hierover: 'Dat wij, behalve in musea met daglicht, schilderijen nog nooit goed hebben kunnen zien, stoort mij enorm. De meeste schilderijen zijn immers bij (wisselend) daglicht geschilderd. Wie zag trouwens de Nachtwacht voor het laatst bij daglicht? Om de meest geschikte lampencombinatie voor aanlichting uit te zoeken zijn schilderijen met veel verschillende grijzen het meest geschikt en niet, zoals de directeur van het Rijksmuseum met veel aplomb beweert, de Nachtwacht.<sup>1</sup> Minder sterke kleuren in schilderijen laten bij kunstlicht direct een dominante kleurzweem zien terwijl uitgesproken kleuren wel een stootje kunnen hebben. De kleur van daglicht zal wel nooit te bereiken zijn. Vergeleken met de meest gunstige combinatie van lampen blijkt daglicht bijna vloeibaar in de volheid van nuance en levendigheid.'

Struycken heeft een heel eenvoudige oplossing gevonden om de combinaties van lampen te testen in vergelijking met daglicht: de 'lichtscheider'. 'Het is een opstelling die ik heb bedacht en regelmatig gebruik in museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam om de verlichting te optimaliseren. Een zwarte lap van ongeveer vier meter breed en zo hoog als de ruimte wordt haaks, met behulp van een statief, op een schilderij gehangen. Eén kant van het werk is in daglicht te zien, aan de andere kant kunnen lampen worden aangebracht die het daglicht, op het oog beoordeeld, het meest benaderen. Voor de verwisselbare lampen heeft de technische dienst van het museum een handig karretje getimmerd. In het museum geeft voorlopig de combinatie van twee typen TL voor de omgevingsverlichting en een blauw gefilterde LED-spotverlichting op de schilderijen het beste resultaat. De opstelling met de "lichtscheider" is zo eenvoudig en werkt visueel zo overtuigend dat ieder museum het zelf kan doen. Het is veel minder een probleem voor een lichtdeskundige dan voor een conservator of restaurator die op kleurweergave moet bekijken welke combinatie van lampen het beste resultaat geeft. Helaas schieten alle nieuw aangebrachte verlichtingen van musea tekort en zijn ze in ieder geval te geel, zoals in de Hermitage, het Stedelijk Museum Amsterdam, het Rijksmuseum en het Mauritshuis. Maar ook bestaande verlichtingen zijn visueel ver onder de maat, zoals bijvoorbeeld die in het Centraal Museum in Utrecht. Duidelijk is dat men bij een nieuwe installatie een lichtadviseur niet heeft gevraagd om een verlichting voor te stellen die de kleurweergave van schilderijen in daglicht het meest benadert. Maar zo slecht als het nu gesteld is, hoeft beslist niet. Philips heeft desgevraagd laten weten dat voor lampen met een goede kleurweergave geen markt is. Hun beste lamp is veel te geel en schiet dus in het wit, blauw en violet tekort. Ook

3 Lichtscheider (foto: Peter Struycken).

4 Het kleurenpalet voor de zalen in het Groninger Museum is door Peter Struycken samengesteld.

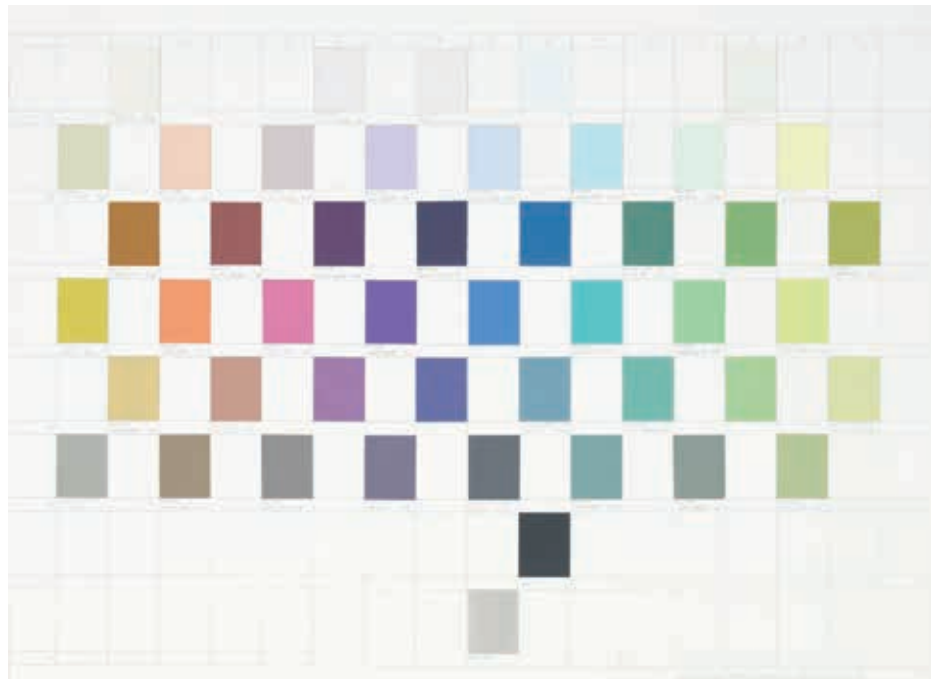


4

de Amerikaanse lampenfabrikant Xicato heeft na een demonstratie in Boijmans en toezegging om het probleem te zullen bekijken na een jaar laten weten dat het geen prioriteit heeft. Hun beste lamp was veel te magenta. Men zal het in musea daarom voorlopig met bij elkaar gezochte combinaties van lampen moeten doen. De bestaande aanlichting van schilderijen is echter dermate belabberd dat met de opstelling van de "lichtscheider" een verbetering van kleurweergave van minstens 80 procent met weinig moeite is te bereiken.'

Struycken merkte de slechte verlichting in musea eigenlijk per toeval op tijdens een bezoek aan het Stedelijk Museum Amsterdam. In de oude opstelling hing een Malevich naast het raam bij daglicht en toen plotseling de verlichting aanging, zag hij het schilderij totaal van kleur veranderen. Hij herinnert zich tot slot een conversatie met oud-directeur van het Boijmans Coert Ebbinge Wubben. Struycken zei: 'Als je deze zaal binnenkomt, is het net alsof je een puddingbroodje binnenstapt.' Waarop Wubben antwoordde: 'Mij kan het niet schelen, ik ben kleurenblind!'

Het standaardwerk over Peter Struyckens werk is niet meer leverbaar, maar kan nog wel op internet gevonden worden: *P. Struycken* door Carel Blotkamp, Daniel Dekkers, Jonneke Jobse en Ruud Schenk. Het werk van Peter Struycken werd eerder besproken in kM 6 (p.21), kM 24 (p.5) en kM 59 (p.24).



5

Monika Auch is beeldend kunstenaar en redactielid.



#### Noten

- 1 Zie Wim Pijbes, *Mijn eerste museum*, Haarlem, 2013, p. 22.

**5 Het kleurenpalet van Peter Struycken voor het Martini Ziekenhuis in Groningen.**

#### 6 BIJSCHRIFT

6

